

Rumors i llegendes contemporànies a Catalunya: una enquesta sistemàtica

Grup de Recerca Folklorica d'Osona

Jaume Ayats, Jordi Busquet, Josep M. Pujol, Ignasi Roviró,
Xevi Roviró

En aquest treball es fan conèixer els primers resultats d'una enquesta sistemàtica sobre relats folklòrics feta dins del projecte "Rumors i llegendes contemporànies: diacronies i sincronies", finançat pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional de Catalunya i integrat dins de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC).

This study presents the first results of a systematic survey on folk narrative carried out in the project "Rumors and Contemporary Legends: Diachronies and Synchronies," financed by the Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional de Catalunya, and integrated into the Inventory of Catalan Ethnological Heritage (IPEC).

En aquest treball es donen a conèixer els primers resultats d'una enquesta sistemàtica sobre relats folklòrics duta a terme en el si del projecte "Rumors i llegendes contemporànies: Diacronies i sincronies", finançat pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional de Catalunya i integrat dins de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC).

Les hipòtesis inicials

La hipòtesi de partida d'aquest treball naixia de la insatisfacció del nostre grup davant d'una noció de *tradicció*, implícita però present i efectiva (tot i que de vegades es rebutgés superficialment) en el terreny dels estudis i els mètodes del folklore, marcats pels seus orígens romàntics: la «tradicció», entesa d'una banda (a) com a *corpus*, com a emanació hipostatitzada en forma de rondalles, llegendes, cançons, proverbis, endevinalles, etc., d'un «Volksgeist» únic i difús, superior i immune als neguits i als rostres concrets dels individus integrants de la nació, dels quals simplement se serviria per existir; i d'una altra (b) com a *força cega* que empenyeria indiscriminadament aquesta «massa textual», a través de les generacions, «de pares a fills», fins que un obstacle igualment inconcret, vagament reconduïble a la «modernització», anés rosegant, esfilagarsant i devorant el patrimoni de la «saviesa popular» d'aquesta «nació» entesa en un sentit totalment global, indiscriminat, absolut i abstracte.

Per un moviment de reacció pendular, el positivisme havia intentat abandonar la noció d'una tradició i un folklore intrínsecament anònims amb les armes benintencionades però inadequades de la filologia més individualista, i s'havia esforçat per situar darrere de cadascun dels «textos» recollits un nom (testimonial, però no per això menys opac) acompanyat d'una breu caracterització estandarditzada, sobre la base generalment de l'edat, l'ofici i el lloc de residència de l'«informant», no pas sempre completada amb una síntesi feta en termes ràpids, genèrics i imprecisos del seu cabal de «cultura folklòrica» o l'evocació lírica de la seva bona o mala disponibi-

litat. Però se saltava del «Volksgeist» a l'individu sense que les dades que es donaven passessin d'equivaler a una caracterització «autorial» d'urgència, tan sumària i vaga —i tan poc útil i utilitzada— com la informació que els editors ofereixen dels seus escriptors a les solapes o al dors dels seus llibres.

El Grup de Recerca Folklòrica d'Osona entenia el folklore com un procés, no com un text inert, i encara com un procés de comunicació interactiva, i això el situava inequívocament en el terreny de les col·lectivitats: no de *la* col·lectivitat en singular, sinó de *les* col·lectivitats en plural. Tot i que l'estudi individualitzat dels comportaments folklòrics —sobretot en els seus aspectes més artístics— és perfectament possible i lícit, el Grup entenia que era urgent intentar assolir una imatge concreta, contrastada i clara d'una tradició comunicativa concreta en un moment i un lloc determinats.

En conseqüència es va triar un tipus de relats socialment vigents, com el dels rumors i les anomenades «llegendes urbanes» o «contemporànies», i es va optar per un mètode col·lectiu com és el de l'enquesta, aplicada a un univers igualment concret: el dels 269.015 nois i noies que es trobaven estudiant BUP o FP durant el curs 1995/1996 a Catalunya. La decisió de començar per aquest sector de les edats escolars s'imposava per la possibilitat pràctica que aquesta circumstància ens oferia de sotmetre a enquesta, de manera econòmica, una mostra suficient que representés la totalitat d'un segment de la població catalana, i el vàrem acceptar com un simple punt de partida que, amb els resultats a la mà, podria orientar amb més precisió ulteriors recerques. El qüestionari es va plantejar també de tal manera que permetés esbossar, més enllà de les quantificacions, algunes respostes qualitatives. Que no saltres sapiguem, va ser la primera vegada que s'intentava un estudi de folklore d'aquestes característiques i sobre una mostra tan àmplia.

Els resultats han començat a projectar la imatge contrastada d'una tradició concreta que cercàvem.

L'enquesta¹

L'objecte de l'estudi era saber el grau de coneixement que hi havia entre els joves de Catalunya sobre una sèrie de rumors i llegendes urbanes prèviament seleccionades. Al mateix temps es volia tenir accés de primera mà a algunes de les històries més conegudes que s'expliquen en aquestes edats. Per aquest motiu es va decidir de passar una enquesta —un formulari— a una mostra relativament àmplia de joves catalans.

El treball de camp es va realitzar entre el 15 de gener i el 23 d'abril de 1996. En total es van fer 3.758 enquestes² a joves estudiants d'ensenyament secundari de tot Catalunya. Es tracta d'una mostra molt àmplia que és representativa d'un univers de 269.015 joves que estudiaven BUP i FP durant el curs 1995/1996.³ Hi ha una relació força equilibrada de nois i noies (48,2% de nois i 51,5% de noies). La mitjana d'edat dels joves entrevistats —que oscil·lava entre els 14 i els 18 anys— era de 16 anys.

1. FITXA TÈCNICA: *Univers*: 269.015 de joves estudiants de BUP i FP del curs 1994/1995; *Àmbit*: Catalunya; *Curs escolar*: 1995/1996; *Volum de la mostra*: 3758 enquestes; *Treball de camp*: del 15 de gener al 23 d'abril de 1996; *Qüestionari*: Jaume Aiats, Jordi Busquet, Josep M. Pujol, Ignasi Roviró i Xavier Roviró; *Equip d'enquestadors*: Jordi Busquet i Montserrat Ventura; *Fiabilitat*: la mostra resultant defineix, amb un nivell de confiança del 95,5% de probabilitat, un marge d'error $e = \pm 1,63\%$ pel cas de màxima indeterminació ($p=q=50$); *Procediment de mostreig*: sorteig aleatori dels centres d'ensenyament secundari a l'àmbit de Catalunya; en fer la selecció mostral s'ha seguit un sistema de quotes que tingués present: (1) la distribució territorial dels centres per comarques i ciutats, (2) el nivell escolar dels estudiants (BUP o FP) i (3) la titularitat del centre (pública, privada i concertada). Les enquestes contestades han estat dipositades al CPCPTC.

2. Aquests càlculs s'han fet segons les dades oficials facilitades pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

3. El Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya ens va facilitar una llista de prop de 1.000 centres d'ensenyament secundari, públics i privats, de tot Catalunya.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS

Es va fer servir un procediment de mostreig que permetés accedir al màxim de joves i en les millors condicions possibles. Per això, la millor fórmula era fer-ho mitjançant els centres d'ensenyament. Concretament, es van seleccionar 33 centres d'ensenyament secundari a través d'un sorteig aleatori en què es van tenir en compte, sobretot, tres factors: (1) la distribució territorial dels centres per comarques i ciutats; (2) el nivell escolar dels estudiants (BUP, FP i, excepcionalment, ESO); (3) la titularitat del centre (pública, privada o concertada).

Taula 1 SEXE

Masculí	1.811	48,2%
Femení	1.936	51,5%
Respostes nul·les	11	0,3%
TOTAL	3.758	100%

Taula 2 EDAT

Més de 17 anys	496	13,2%
17 anys	732	19,5%
16 anys	1.253	33,3%
Fins a 15 anys	1.214	32,3%
Respostes nul·les	63	1,7%
TOTAL	3.758	100%

D'acord amb les característiques de la població estudiantil analitzada, cal dir que un 56 per cent dels joves enquestats eren estudiants de BUP i un 44 per cent de FP. Dos de cada tres joves estudiaven en centres públics i un de cada tres en centres privats.

A la taula 3 es fa la relació dels 33 centres d'ensenyament secundari escollits per fer el treball de camp.⁴ Els centres estan distribuïts en funció de 24 ciutats i de 18 comarques de Catalunya.

El qüestionari incloïa dades respecte a sexe, edat i procedència dels enquestats i les seves famílies i a continuació exposava en versions sintètiques 38 rumors o llegendes detectades prèviament en aquesta franja d'edats (vegeu la llista a l'Apèndix), i en dos moments es demanava als

Taula 3 RELACIÓ DELS CENTRES SELECCIONATS

LOCALITAT	CENTRE	Nois	Noies	Total
Barcelona	IFP La Guineueta	38	92	130
	IB Emperador Carles	35	29	64
	IB Menéndez y Pelayo	55	78	133
	CEMS Fivaller	30	37	67
	Valldaura	58	79	138
	IB Joan Boscà	22	38	60
	Menéndez Pidal	107	85	192
Badalona	IES Ventura Gassol	48	62	110
Sant Feliu	IFP Martí Dot	78	1	79
Viladecans	GOAR	74	2	76
	IE Miramar	50	76	126
Sant Boi	IFP Camps Blancs	104	59	163
Sant Just Desvern	Institució La Miranda	74	58	132
Rubí	Regina Carmeli	4	79	83
	IB Duc de Montblanc	45	87	132
Granollers	IE Carles Vallbona	11	58	69
Mataró	IE Pla d'en Boet	54	62	116
Premià de Mar	La Salle	39	20	59
Vic	IB Jaume Callís	52	84	136
Manresa	Escola Joviat	24	28	52
Esparreguera	IB El Cairat	46	61	107
Berga	IFP Sant Francesc	51	78	129
Girona	Maristes	69	74	143
Blanes	IB Sa Palomera	89	86	175
Olot	IE La Garrotxa	90	45	135
Tarragona	IB A. Rovira i Virgili	71	68	139
	IB A. de Martí Franquès	80	76	156
Calafell	IE Camí de Mar	48	53	101
Falset	IE de Falset	76	59	135
Tortosa	IFP de Tortosa	36	60	96
Lleida	IFP Caparrella	75	28	103
La Seu d'Urgell	La Salle	62	100	162
Cervera	IB Antoni Torroja	17	44	61

enquestats que anotessin sengles històries del mateix tipus que les enquestades.

Les dades que es demanaven a continuació de cadascuna de les històries eren de tres menes: (a) en tots els casos es demanava el grau de coneixement, plausibilitat, vies de la recepció oral i interès; (b) en els casos corresponents es demanaven dades respecte als protagonistes, el lloc i el temps de la història; i (c) en alguns casos es demanava la anotació de variants respecte a la versió inclosa a l'enquesta.

Presentem avui les dades corresponents al primer grup per tal com són homogènies i ofereixen respostes a les qüestions generals plantejades en la hipòtesi de treball.

1. CONEIXEMENT

El primer resultat (vegeu taules a la pàgina següent) ha estat el de poder precisar el nivell ab-

NIVELL DE CONEIXEMENT MÀXIM (MÉS DEL 25%)

%		
44,30	[26]	Casa embruixada
43,30	[1]	L'autoestopista del revolt
40,00	[13]	Mort al Dragon Khan
37,20	[9]	Cops al sostre del cotxe
30,70	[10]	Gots untats de droga
28,20	[36]	Enterrat en vida
26,50	[8]	Aposta del cementiri

NIVELL DE CONEIXEMENT MITJÀ-ALT (15%-25%)

%		
22,50	[19]	Cocodrils a les clavegueres
21,70	[14]	Additius perillosos
21,20	[22]	Dent de rata
19,30	[28]	Ronyó extirpat
18,60	[15]	Benvingut al club de la sida
18,60	[20]	Assassí que llepa la mà
17,10	[34]	Serp pel wàter

NIVELL DE CONEIXEMENT MITJÀ-BAIX (7,5%-15%)

%		
13,50	[24]	Pastilles d'aprimar-se
13,40	[23]	Crits al pou
12,80	[30]	Peixos carnívors
11,90	[17]	Jersei de l'apareguda
11,20	[11]	Condó infectat
10,80	[31]	Tràfic de blanques
10,50	[27]	Cadàver del submarinista
09,90	[12]	Diàlisi del famós
09,20	[15]	Jeep de la Guàrdia Civil
09,00	[32]	Banyoles a Mallorca

NIVELL DE CONEIXEMENT BAIX (MENYS DEL 7,5%)

%		
07,50	[29]	Excursionista somnàmbul
07,00	[38]	Serp que mama
06,70	[4]	Mà arrencada
06,60	[39]	Follet
05,90	[33]	Repoblació d'escurçons
05,80	[2]	Premonició de l'àvia difunta
05,80	[25]	Disfressat de fantasma
05,00	[35]	Desaparició del cadàver de l'àvia
04,70	[6]	Capellà ferit
04,60	[18]	Invitació dels rebentapisos
04,60	[37]	Cendres de l'avi
04,50	[21]	Gos exòtic
03,60	[3]	Soga de la foto
03,10	[7]	Roba de les encantades

solut de coneixement precís dels relats enquestats.

Més endavant (p. 105) s'analitzen aquestes dades en correlació amb les variants d'edat, sexe i lloc de procedència (província).

2. PLAUSIBILITAT

La plausibilitat havia estat un dels elements que apareixien sempre en les definicions de llegenda i convenia sotmetre-la a test. Els resultats els donem a les taules de plausibilitat (pàgina següent).

Era lògic d'esperar, i així ha estat en línies molt generals, que el rànquing de plausibilitat tingués en compte la diferència entre històries amb elements prodigiosos o sobrenaturals, amb tendència als nivells baixos, i històries sense aquests elements, que ocupen els nivells superiors. Tot i que molt *grosso modo* ha estat així, ja que no es troba cap història «sobrenatural» en el grup de màxima plausibilitat, quan passem als altres grups s'imposen des del primer moment tres conclusions.

1. *En igualtat de les altres circumstàncies, les diferències en la vigència i el grau de circulació d'un rumor tendeixen a afavorir la plausibilitat:* és el cas de l'«Autoestopista del revolt» (46,6% de plausibilitat; 43,30% de coneixement precís), que contrasta significativament amb la història d'argument molt semblant d'«El jersei de l'apareguda», però que té un índex de plausibilitat força més baix (39,5%) en correlació amb un índex de coneixement precís igualment baix (11,90%). La mateixa actitud es dona als nivells baixos de l'índex de plausibilitat: els follets (6,6% de coneixement precís), més coneguts a través de la literatura impresa que les encantades (3,1%) tenen un índex de plausibilitat perceptiblement més elevat (8% contra 6%).

2. *Les històries de difunts gaudeixen d'un índex de plausibilitat privilegiat.* «La premonició de l'àvia difunta», malgrat el seu baix índex de coneixement (5,8%) gaudeix d'una plausibilitat altíssima (73,09%) i una història de Poltergeist, «Crits al pou» manté una bona col·locació (49,54%) dintre d'una difusió relativament baixa (13,4%), mentre que a l'inrevés, «La casa embuixada», amb el màxim índex de coneixement (44,3%) obté un índex de plausibilitat baix (37,8%). En termes absoluts, «La sogra de la foto» té una plausibilitat encara inferior (29,7%), superada només per la dels follets i les encantades.

3. *L'índex de plausibilitat resulta ser, en termes absoluts, bastant més alt del que intuïtivament s'hauria*

NIVELL DE PLAUSIBILITAT MÀXIM (MÉS DEL 75%)

%		
91,05	[12]	Diàlisi del famós (8,9)
89,48	[15]	Benvingut al club de la sida (10,5)
84,3	[14]	Additius perillosos (15,7)
79,10	[31] T	ràfic de blanques (20,9)
77,38	[11]	Condó infectat (22,6)
76,60	[13]	Mort al Dragon Khan (23,4)
76,26	[10]	Gots untats de droga (23,7)

NIVELL DE PLAUSIBILITAT ALT (65% - 75%)

%		
74,82	[18]	Invitació dels rebentapisos (25,2)
73,09	[2]	Premonició de l'àvia difunta (26,9)
72,79	[14]	Additius perillosos (15,7)
71,12	[36]	Enterrat en vida (28,9)
69,77	[22]	Dent de rata (30,2)
69,15	[9]	Cops al sostre del cotxe (30,8)
67,96	[25]	Disfressat de fantasma (32,0)

NIVELL DE PLAUSIBILITAT MITJÀ (55% - 65%)

%		
64,80	[28]	Ronyó extirpat (35,2)
63,70	[8]	Aposta del cementiri (36,3)
63,45	[1]	Autoestopista del revolt (46,6)
63,00	[4]	Mà arrencada (36,9)
61,36	[15]	Jeep de la Guàrdia Civil (38,6)
59,70	[30]	Peixos carnívors (42,0)

NIVELL DE PLAUSIBILITAT BAIX (35% - 55%)

%		
59,70	[29]	Excursionista somnàmbul (40,3)
59,50	[34]	Serp pel forat del wàter (40,4)
53,38	[6]	Capellà ferit (46,1)
53,20	[21]	Gos exòtic (46,8)
50,50	[20]	Assassí que llepa (49,5)
49,70	[35]	Desaparició del cadàver de l'àvia (50,3)
49,54	[23]	Crits al pou (50,5)
47,47	[19]	Cocodrils a les clavegueres (52,5)
45,50	[33]	Repoblació d'escurçons (54,5)
43,20	[24]	Pastilles d'aprimar-se (56,8)
39,90	[37]	Cendres de l'avi (60,1)
[39,5]	[17]	Jersei de l'apareguda (60,5)
37,80	[26]	Casa embuixada (62,2)

NIVELL DE PLAUSIBILITAT MÍNIM (MENYS DEL 35%)

%		
32,51	[32]	Banyoles a Mallorca (67,5)
31,60	[27]	Cadàver del submarinista (68,4)
[29,7]	[3]	Soga de la foto (70,3)
21,47	[38]	Serp que mama (78,5)
08,00	[39]	Follet (91,8)
[05,1]	[7]	Roba de les encantades (94,9)

NIVELL D'INTERÈS ALT (MÉS DEL 55%)

%		
71,47	[15]	Club de la sida
67,10	[36]	Enterrat en vida
64,80	[9]	Cops al sostre del cotxe
64,60	[1]	Autoestopista del revolt
64,00	[2]	Premonició de l'àvia difunta
63,10	[8]	Aposta d'anar al cementiri
62,90	[10]	Gots untats de droga
62,71	[17]	Jersei de l'apareguda
62,16	[31]	Tràfic de blanques
61,80	[26]	Casa embuixada
57,60	[13]	Mort al Dragon Khan
55,90	[28]	Ronyó extirpat

NIVELL D'INTERÈS MITJÀ (45% - 55%)

%		
53,24	[23]	Crits al pou
52,76	[29]	Excursionista somnàmbul
50,66	[18]	Invitació dels rebentapisos
50,00	[3]	Soga de la foto
50,00	[22]	Dent de rata
48,95	[11]	Condó infectat
48,60	[4]	Mà arrencada
48,30	[30]	Peixos carnívors
47,52	[25]	Disfressat de fantasma
47,17	[19]	Cocodrils a les clavegueres
46,20	[32]	Banyoles a Mallorca
45,50	[34]	Serp pel wàter
45,20	[20]	Assassí que llepa la mà
45,10	[6]	Capellà ferit

NIVELL D'INTERÈS BAIX (35% - 45%)

%		
41,80	[37]	Cendres de l'avi
41,56	[24]	Pastilles d'aprimar-se
37,94	[21]	Gos exòtic
37,60	[35]	Desaparició del cadàver de l'àvia
37,50	[16]	Jeep de la Guàrdia Civil

NIVELL D'INTERÈS MÍNIM (5% - 35%)

%		
33,13	[27]	Cadàver del submarinista
31,42	[38]	Serp que mama
31,39	[33]	Repoblació d'escurçons
18,81	[12]	Diàlisi del famós
09,96	[39]	Follet
05,40	[7]	Roba de les encantades

pogut pensar: les històries amb elements sobrenaturals com les premonicions dels difunts i les aparicions obtenen índexs de plausibilitat que en cas són inferiors al 40%. Aquesta dada és molt més significativa com més ens situem dintre d'una població molt majoritàriament urbana i escolaritzada en el si d'una societat plenament desenvolupada.

3. INTERÈS

Els índexs absoluts de nivell d'interès per les històries enquestades els donem a la pàgina anterior.

Les dades relatives del coneixement

Després de comentar els factors que semblen influir en la plausibilitat, veurem ara com les dades referides al coneixement es matisen en funció de les variables d'edat, sexe i província d'origen.

A Edat

1. *Rumors que presenten un índex de coneixement particularment baix entre els enquestats que tenen 15 anys o menys*: S'hi troba algun succés («Disfressat de fantasma», 4,2%); rumors que es refereixen a preocupacions que els afecten poc («Tràfic de blanques», 8,15%); i, potser, les qüestions més complexes relacionades amb l'ecologia i la salubritat («Peixos carnívors», 11,45%; «Additius perillosos», 18,8%).

2. *Rumors que presenten un perfil de coneixement creixent segons l'edat*: S'hi troben els següents: «Re població d'escurçons» (3,1% ⇌ 8,5%: un altre tema ecològic), «El jeep de la Guàrdia Civil» (6% ⇌ 14,4%, en relació potser amb la integració a la circulació motoritzada), «El ronyó extirpat» (14,41% ⇌ 21,82%), «Benvingut al club de la sida» (14,25% ⇌ 22,96%), «La dent de rata» (18,1% ⇌ 23%, freqüentació de restaurants), «Enterrat en vida» (25,7% ⇌ 31,3%).

3. *Rumors que tenen una punta de l'índex de coneixement en les edats intermèdies*: Hi ha dos rumors que presenten un índex de coneixement en forma de V invertida, amb una punta a l'entorn dels 16 anys. Són «L'excursionista somnàmbul» (7% - 9% - 6,27%), relacionable potser amb la perti-

nença a grups d'escoltisme, i «Cocodrils a les clauveres de Nova York» (18% - 23,4% - 15%), que caldria estudiar detalladament.

B Sexe

1. *Els rumors es propaguen millor entre les noies que entre els nois*. Mentre les noies excel·leixen de manera estadísticament rellevant com a millors coneixedores d'un grup de 10 rumors que tot seguit detallarem, els nois només les superen en 6 casos.

2. *Rumors que circulen amb més intensitat entre les noies*. Els desnivells són, també, més pronunciats que en el cas invers. Són, per ordre decreixent de coneixement: «Casa embruixada» (48,2% contra 40,1%), «L'autoestopista del revolt» (48% contra 38,3%), «Mort al Dragon Khan» (42,9% contra 36,8%), «Els gots untats de droga» (35,5% contra 25,34%), «L'assassí llepa la mà a la cangur» (24% contra 12,64%), «El condó infectat» (14,15% contra 8,1%), «Les pastilles d'aprimar-se» (16,73% contra 9,9%), «El jersei de l'apareguda» (16% contra 7,5%), «Crits al pou» (10,93% contra 15,5%) i «Les cendres de l'avi» (5,8% contra 3,14%). És lògic que els rumors de protagonisme femení interessin més les noies (aparegudes com les de l'«Autoestopista del revolt» o «El jersei de l'apareguda», cangurs: «L'assassí llepa la mà a la cangur»; problemes més importants entre les noies o que les afecten principalment a elles, com «El condó infectat» o «Les pastilles d'aprimar-se»), però aquesta explicació no és aplicable a tots els casos, que haurien d'analitzar-se amb més detall.

3. *Rumors que circulen amb més intensitat entre els nois*: «El cadàver del submarinista» (15,12% contra 6,25%), «De Banyoles a Mallorca» (12,2% contra 6,92%), «El jeep de la Guàrdia Civil» (11,26% contra 7,38%), «La mà arrencada» (9,9% contra 3,8%), «Re població d'escurçons» (7,3% contra 4,6%), «La invitació dels rebentapisos» (5,9% contra 3,35%). Sembla que els nois són més accessibles als rumors més factuais.

C Lloc d'origen

1. *Barcelona*: L'únic rumor que sembla ser estadísticament més conegut als centres enquestats de la província de Barcelona que als altres és la de

«L'autoestopista del revolt» (46%), cas en què, inversament, Lleida és la zona on aquest rumor té menys circulació (22,2%).

2. *Girona*: Girona destaca com a zona especialment coneixedora de rumors per damunt dels altres tres àmbits provincials en 10 ocasions: «Additius perillosos» (34,3%), «El cadàver del submarinista» (13,9%), «L'excursionista somnàmbul» (10,8%), «La mà arrencada» (9,9%), «Follers» (8,16%), «La desaparició del cadàver de l'avia» (7,5%), «La invitació dels rebentapisos» (7%), «Les cendres de l'avi» (5,9%), «Encantades» (5,5%). El rumor «De Banyoles a Mallorca» és, amb tota lògica, molt més conegut a Girona (21,63% contra un 6,6% a Tarragona o un 4,6% a Lleida).

3. *Tarragona*: Tarragona, com Lleida, destaca en els rumors del sector més tradicional, històries clàssiques com «La casa embruixada» (49,6%), «L'aposta d'anar de nit al cementiri» (34,2%, contra un 23%-25% en els altres àmbits), «Enterrat en vida» (34,4%); dos altres casos s'expliquen bé per proximitat territorial amb Port Aventura, com «Mort al Dragon Khan» (amb una punta excepcional d'un 74,6%), o per proximitat cronològica en el cas de «La dent de rata» (27,8%), per tal com no gaire abans de l'enquesta un restaurant xinès de la localitat havia estat objecte de rumors que van saltar a la premsa (i contrasta amb Girona, amb una excel·lent i afamada indústria de la restauració, on el coneixement d'aquest rumor és especialment baix: 13,5%).

4. *Lleida*: Lleida presenta un índex de coneixement alt estadísticament significatiu en un cas, «La serp que mama» (10,46%), història vella de context pagès, i s'acosta bastant a Tarragona en el cas d'una altra història clàssica, la de «L'enterrat en vida» (32,3%). Lleida apareix, doncs, com la zona menys receptiva als rumors més recents i més urbans.

5. En un cas, la marcada diferència de coneixement s'explica molt bé per circumstàncies molt concretes. La història d'«El jeep de la Guàrdia Civil» és menys coneguda a Barcelona que a les altres tres províncies, on aquest cos de seguretat de l'Estat té una presència molt més important en la

percepció dels seus habitants (Barcelona, 6,64; Tarragona, 16,5%; Girona, 13%; Lleida, 12,3%).

6. *Proporcions de coneixement baix estadísticament significatives*. Inversament, Barcelona destaca per ser la zona on es coneix relativament menys la història d'«El mort al Dragon Khan» (31,6%), molt coneguda a Tarragona (74,6%) i Lleida (52,9%); Tarragona coneix molt poc el rumor d'«El ronyó extirpat» (16,73%); mentre Lleida és la menys sensible als rumors de «Les pastilles d'aprimar-se» (8%, contra un 14% a Barcelona i Girona), «La mà arrencada» (3,7%), «El cadàver del submarinista» (3%, és l'única província sense sortida al mar), «La soga de la foto» (1,5%). Entre els rumors d'alt nivell de coneixement, Lleida és un forat negatiu en el cas de «La casa embruixada» (36,9%).

Àmbits de la transmissió

L'enquesta s'interessava també per les vies de transmissió orals d'aquestes històries. Els resultats deixen clar que en aquest terreny són molt més importants, en general, les vies de transmissió «horizontals» (amics) que no pas les del clos familiar, que malgrat tot, i en determinats casos, mantenen un paper secundari important.

Com que no hi ha cap cas en què la transmissió dintre del clos familiar aparegui en primer lloc, caldrà només fer menció dels casos en què la posició secundària respecte a la transmissió entre amics estigui ocupada significativament per alguna de les altres dues vies enquestades: la familiar o els professors/monitors.

1. *La via de transmissió familiar és secundària però rellevant* en els rumors següents: rumors ja vells, com «Enterrats en vida» (26,92%), «La serp pel forat del wàter» (25,38%), «Crits al pou» (19,34%), «Les encantades» (18,2%), «L'aposta d'anar de nit al cementiri» (13%); però també alguns rumors nous que poden tenir un paper d'advertiment per regular la conducta dels membres més joves de la família: «El ronyó extirpat» (27,76%), «Les pastilles d'aprimar-se» (28,71%); fets diversos: «La dent de rata» (22,1%), «Mort al

Dragon Khan» (19,4%), «Peixos carnívors» (14,7%), o històries sorprenents que es presten a comentari com «Cocodrils a les clavegueres de Nova York» (19,82), «El jeep de la Guàrdia Civil» (16%) o «El cadàver del submarinista» (26,22%).

2. *La via de transmissió per professors/monitors és secundària però rellevant* en el cas de dos rumors truculents que poden aparèixer en els focs de campament i jornades de convivència: «Cops al sostre del cotxe» (9,8%; 2,72% en l'àmbit familiar) i «L'assassí que llepa la mà» (9,37%; 5,15 en l'àmbit familiar).

Apèndix: les històries de les enquestes⁴

1. [*L'autoestopista del revolt*] Un automobilista que circula de nit per una carretera que té molts revolts recull una noia tota vestida de blanc que fa autoestop; immediatament abans d'un revolt molt tancat, la noia fa un crit i quan el conductor es gira veu que ha desaparegut. Quan arriba al primer poble i intenta aclarir què ha passat el guàrdia civil li ensenya una foto de la desconeguda: és una noia que en temps passat havia mort d'accident en aquell mateix indret.

2. [*La premonició de l'àvia difunta*] La nit abans de marxar de viatge, les nenes somien que l'àvia, que és morta, els adverteix que tindran un accident i els deixa un senyal. En l'accident moren el pare i la mare, però no les nenes.

3. [*La soga de la foto*] Una parella té una filla. Quan encara és a la clínica li fan una foto, i a la foto hi apareix la nena i a dalt de tot com una corda. La nena va creixent i cada vegada la corda se li va acostant més. En arribar als tretze anys, la corda és a punt de tocar-li el cos; en fer els catorze anys té la corda dintre del cor i es mor.

4. [*La mà arrencada*] Una dona que ha anat a comprar en uns grans magatzems és objecte d'una temptativa d'agressió en el pàrquing subterrani per part d'una colla de joves. Finalment aconseguix fer arrancar el cotxe i fuig precipitadament; en arribar a casa descobreix una cadena entortolligada al paraxocs del darrere amb una mà arrencada.

6. [*El capellà ferit*] En una casa apareixen figures estranyes i se senten sorolls misteriosos. La gent que hi viu s'espanta, i un dia algú dispara una escopetada contra una de les figures. L'endemà troben el capellà ferit: era ell qui els espantava fent màgia.

7. [*La roba de les encantades*] Si un aconseguix prendre una peça de roba a les encantades es fa immensament ric. Un del poble que una nit de Sant Joan va anar a veure si ho aconseguia, no en va tornar mai més.

8. [*Aposta d'anar de nit al cementiri*] Una nit es fan apostes que ningú no és capaç d'anar al cementiri del poble. Algú accepta i se n'hi va; quan es gira per iniciar el retorn nota que algú l'estira. L'endemà el troben mort amb la roba enganxada a la reixa.

9. [*Cops al sostre del cotxe*] Una parella que viatja en automòbil sent per la ràdio que un psicòpata assassí s'ha escapat de la presó. Tenen una pana i l'home decideix sortir per anar a buscar ajut, mentre la dona es queda a l'interior del vehicle tapada amb una manta. Al cap d'una estona la dona sent cops al sostre del cotxe; passa la nit així, aterrida, i a la matinada un altaveu de la policia li ordena que surti del cotxe corrents sense mirar enrere; quan mira, veu el sàdic assassí que està copejant l'automòbil amb el cap del seu marit.

10. [*Gots untats de droga*] Hi ha discoteques en què se serveixen les begudes en gots que han estat untats de droga.

11. [*El condó infectat*] Una parella que té relacions al pis de dalt d'una discoteca sent que algú puja i els interromp precipitadament. Al cap d'uns dies a ella li comença a fer mal a baix i agafa febre; la porten a la clínica, i el metge li treu el preservatiu que se li havia quedat a la vagina i se li havia infectat.

12. [*La diàlisi del famós*] En aquests moments hi ha una persona famosa que està greument malalta dels ronyons i s'ha de sotmetre periòdicament a sessions de tractament per diàlisi, però no vol que se sàpiga i ho manté en secret.

4. Convé recordar que manquen els números 5 i 40 que estaven reservats a històries no incloses a l'enquesta.

13. [*Mort al Dragon Khan*] A l'atracció del Dragon Khan, de Port Aventura, algú s'ha mort d'un infart.

14. [*Llista d'additius perillosos*] Es diu que hi ha empreses de productes alimentaris que utilitzen additius perillosos per a la salut; com que a l'etiqueta els additius apareixen en forma de codis i alguns d'aquests additius de fet no estan prohibits, la gent no se n'assabenta.

15. [*"Benvingut al club de la sida"*] Un home que ha anat en viatge de negocis a una ciutat de l'estranger té una relació fugaç amb una desconeguda i se l'endú a l'hotel. L'endemà, la noia no hi és, però ha deixat un rètol escrit al mirall amb pintal·lavis: «Benvingut al club de la sida.»

16. [*El jeep de la Guàrdia Civil*] Un noi, que ha sortit de la discoteca havent begut una mica més del compte i que condueix el jeep nou que s'acaba de comprar el seu pare, és aturat per la Guàrdia Civil per fer una prova d'alcoholèmia. Aprofitant la distracció provocada per un accident proper, el conductor puja al jeep, pitja l'accelerador i fuig. L'endemà la Guàrdia Civil es presenta a casa seva per arrestar-lo: amb la pressa s'havia equivocat i s'havia endut el jeep de la Guàrdia Civil en comptes del seu.

17. [*El jersei de l'apareguda*] Un noi va a una discoteca i lliga amb una noia; al cap d'una estona ella té fred i ell li deixa el seu jersei; després l'acompanya a casa. L'endemà torna a la casa per recuperar el jersei i els pares li diuen que és impossible que es tracti de la seva filla, perquè fa temps que és morta. En anar al cementiri que li han indicat per comprovar-ho, el noi troba el jersei al costat de la tomba de la noia.

18. [*La invitació dels rebentapisos*] Un matí, el propietari d'un cotxe troba que el vehicle ha desaparegut del lloc del carrer on el tenia aparcad i va a denunciar el robatori a la policia. Més tard veu que el vehicle torna a ser al seu lloc i hi troba una nota excusant el robatori acompanyada de dues entrades per a un espectacle aquell mateix vespre a manera d'indemnització. En tornar de l'espectacle, el pis ha estat buidat pels lladres.

19. [*Cocodrils a les clavegueres de Nova York*] Quan es va posar de moda tenir bèsties exòtiques com a animals domèstics, molta gent va comprar-

ne, però després se'n cansaven i els tiraven pel desguàs del wàter. A Nova York, els cocodrils es van reproduir a les clavegueres de la ciutat en forma de mutants: eren cecs i blancs, i a la fi es van haver d'organitzar batudes per eliminar-los.

20. [*L'assassí que llepa la mà*] La ràdio avisa de la fuga d'un psicòpata assassí. Una noia que viu sola i ho ha sentit es tanca dintre de casa i se'n va a dormir; deixa caure la mà i nota que el gos que sol estar sota el llit la hi llepa, cosa que la tranquil·litza. L'endemà quan es lleva i surt troba el gos esquarterat: qui li llepava la mà era el psicòpata.

21. [*El gos exòtic*] Uns turistes d'aquí van a un país exòtic. Allí, un gosset abandonat, petit i de pèl molt curt, els segueix contínuament i juga amb ells. Li agafen afecte i se l'emporten. Un cop a casa el duen a vacunar i el veterinari els avisa que no és un gos sinó una espècie exòtica de rata de claveguera.

22. [*La dent de rata*] Algú va a un restaurant xinès i nota que li ha quedat alguna cosa entre les dents. El dentista li treu un fragment d'os i en analitzar-lo descobreix que és una dent de rata.

23. [*Crits al pou*] Dins un pou se senten els crits d'algú que hi va morir ofegat.

24. [*Les pastilles d'aprimar-se*] Hi ha una classe de pastilles de règim que són molt eficaces: contenen cuques que s'instal·len a l'estómac i es mengen tot allò que hi entra.

25. [*Disfressat de fantasma*] Algú es disfressa de fantasma per burlar-se d'una altra persona que ha de fer camí de nit, fent-li por. En comptes d'espantar-se, la víctima de la broma, que s'ha endut una escopeta, se li encara i li tira un tret; el bromista mor.

26. [*La casa embriuada*] En una casa embriuada s'hi senten crits i hi passen tota mena de coses estranyes.

27. [*El cadàver del submarinista*] En un bosc que s'acaba de cremar apareix un submarinista amb ulleres, ampolles d'aire comprimit i peus d'ànec: se l'havia endut l'hidroavió en anar a carregar aigua a mar per apagar el foc.

28. [*El ronyó extirpat*] Un noi va a un país estranger i lliga amb una desconeguda en una discoteca. Perd el coneixement i en recobrar-lo s'a-

dona que té una cicatriu al costat: li han extirpat un ronyó.

29. [*L'excursionista somnàmbul*] Dues persones que van d'excursió queden atrapades per la neu i incomunicades en un refugi. Una es mor i l'altra finalment l'enterra, però l'endemà troba el cadàver dintre de casa; el fet succeeix diverses vegades. Un grup de rescat arriba al refugi i troba l'excursionista, però ha embogit. Finalment es descobreix el misteri: era somnàmbul i de nit desenterrava el cadàver sense adonar-se'n.

30. [*Els peixos carnívors*] En un riu o embassament algú hi ha deixat anar uns exemplars de peixos carnívors que ataquen la gent que s'hi banya.

31. [*Tràfic de blanques*] Una parella de nuvis va a passar la lluna de mel en un país exòtic. La noia entra en una botiga mentre el marit l'espera a fora. No surt i ell entra a buscar-la. Els de la botiga neguen que hi hagi entrat. Ho denuncia a la policia, fan un escorcoll i la troben lligada i emmordassada: a la botiga es dedicaven al tràfic de blanques i estaven a punt d'enviar-la a un prostíbul.

32. [*De Banyoles a Mallorca*] Un dia un submarinista es cansa de bussejar per la mar i se'n va a l'estany de Banyoles. Mentre es prepara per fer una immersió, apareix un vell que li diu: «Si no t'agrada viatjar no t'hi llancis». L'home es fica a l'estany sense fer-li cas i no torna a sortir-ne. L'endemà troben el seu cadàver a Mallorca, cosa que demostra que l'estany comunica amb l'illa.

33. [*Re població d'escurçons*] Per repoblar d'escurçons una zona, en tiren parelles des d'un helicòpter.

34. [*La serp pel forat del wàter*] La policia o els bombers de vegades han d'acudir a capturar una serp que ha aparegut a l'interior d'un habitatge. Hi havia entrat pujant per la conducció del wàter.

35. [*La desaparició del cadàver de l'àvia*] Durant el viatge de vacances en automòbil a l'estranger, l'àvia es mor. Per evitar complicacions, la família decideix retornar sense declarar la defunció; en aturar-se per dinar en un restaurant, el cotxe, amb el cadàver, és robat.

36. [*Enterrat en vida*] En obrir un taüt, l'esquelet apareix retorçat i amb els ossos de la mà dintre de la boca. Era algú que havia estat enterrat

en vida.

37. [*Les cendres de l'avi*] Una família té parents a Amèrica. Un bon dia reben un sobre amb una mena de pols a dintre i pensen: «Mira, ens envien un sobre de sopa perquè la tastem», i se'n mengen el contingut. Al cap d'uns dies arriba una carta explicant que l'avi s'havia mort, l'havien incinerat i els enviaven les cendres.

38. [*La serp que mama*] Una criatura que encara mama s'aprima i plora inexplicablement. La família vigila la criatura i quan la mare que li dona el pit s'adorm, veuen que entra una serp, el fa fora i li posa la punta de la cua a la boca perquè s'entretingui mentre ella el reemplaça al mugró. A les serps els agrada molt la llet.

39. [*El follet*] Quan en una casa hi entra un follet, empipa tant les persones com els animals domèstics.